

Kristendommen og de moderne Frihedsbestræbelser

Taler

A. H. Hval

Sted

Throndhjem

Omstendigheter

Møde i Grundlovsforeningen

- 1 Der er Faa i vort Land, som ere uvidende om den skjæbnesvangre politiske Bevægelse, som nu er i Gang.

- Det er aldeles, som naar det er Brand. Enten er man midt i Luerne, eller man
5 staar som den opmærksomme Iagttager, i Spænding. End mere spændende bliver det, fordi der er Uenighed mellem Brandfolkene. Der er tvende Partier; de kjæmpe og udslynge Beskyldninger mod hinanden for at have anstiftet Branden, for at gyde Olie i Ilden, for at ville Bygningens fulstændige Ruin. Om sig selv paastaa de at være Brandmandskabet, der er kaldet til at dæmpe Ilden, til at
10 slukke den.

- Som Vidner til et saadant Skuespil opgjøre vi os, baade Store og Smaa, en Mening. En Iagttager gribes let, maaske altfor let af det spændende Drama. Han kaster sig maaske ind i Striden. Det kan ogsaa tænkes, at der er dem, som
15 forblive staaende, tilsyneladende rolige; men de ere alle grebne af Bekymring for, at den hele Bygning under den blinde Strid skal gaa op i Luer. Det bliver en Skjønssag, naar man skal ofre sin Kraft til aktiv Tjeneste, til Bygningens mulige Redning.

- 20 Saaledes er det ogsaa for Tiden i vort kjære Fædreland. Der er Brand i den stolte Bygning, hvis Grundvold vore Fædre lagde den 17de Mai 1814, og hvorpaa de siden troligen have bygget. Hvem er nu Brandstifteren? Hvem Redningsmanden? Tvende Partier kjæmpe mod hinanden i Luerne. De beskyldte hinanden for at ville Fædrelandets Ruin. Om sig selv paastaa de at være
25 Redningsmændene.¹ Der er Mange med i Striden. Allerede nu er Situationen saadan: «Fra nu af skulle Fem være splidagtige i eet His, Tre mod To og To

mod Tre. En Fader skal være splidagtig mod sin Søn, og en Søn mod sin Fader, en Moder mod sin Datter, og en Datter mod sin Moder, Mandens Moder mod sin Søns Hustru, og Sønnens Hustru mod sin Mands Monder» (Luk. 12,52).

30 «Og Menneskets Husfolk skulle være hans Fiender» (Mt. 10,36). Den politiske Brand er slaaet du i Luer, er naaet ned til Grunden, tærer paa Grundvolden. Der er Mange med i Striden, ligefra Kongen til Gadegutten. Mange have dog hidtil staaet tause, med dyb Bekymring for, hvad Udgangen vil blive.

35 Dog nu forestaar ganske vist en Vending i den indbyrdes Strid. Thi en Mængde Tilskuere, som hidtil ikke have følt noget Kald til at tage Del i Kampen, have erklæret: «Nu er vor Tid kommen. Vi kaste os ikke ind i Striden, fordi vi ere Politikere, men fordi vi ere Kristne, ikke fordi vi for Fremtiden ville være Politikere, men fordi vi, om det staar til os, ville bevare vort Folk fra at fortæres i

40 Politikens Luer.» De raabe: «Til Kamp, Brødre, Kristmænd, Korsmænd! Til Kamp, men fra et andet Hold, med andre Midler, andre Slutningsredskaber!» De kalde ikke Folket «i Vaaben» paa almindelig Krigsvis. De bære sig ad som ved en Skovbrand, der med ustandselig Magt i Miles Vidde antænder Skovens Trær; for at redde Skoven tænde de paa fra en anden Kant. Dog er det ikke

45 Lidenskabens alt fortærende Ild, de tænde. Det er Kristendommens hellige Ild, om hvilken Frelseren siger: «Jeg er kommen for at kaste Ild paa Jorden, og hvor gerne vilde jeg, at den allerede var optændt!» (Luk. 12,49). Nu er den kastet; og der er ingen Tvivl om, at Branden ialfald en Stund vil rase mere end nogensinde. Men er den Ild, som nu er kastet, Guds egen Sandheds Ild, da vil den -- derom

50 maa alle Kristne være enige -- brænde uden at fortære vort Folk, at sige, hvis det ikke selv vil fortæres.

I.

55 En Del Mænd have udstedt et Opraab til «Kristendommens Venner i vort land.» De henvende sig til «Alle, som med dem ønske Kristendommen bevaret for vort Folk», drevne dertil «ved Betragtningen af den Fare, som efter deres Overbevisning truer denne Folkets bedste Stat fra den politiske Radikalismens Side.» De have med Smerte været Vidne til, «at den rolige og fredelige

60 Udvikling af vort Folkeliv i den sidste Tid er bleven forstyrret ved et radikalt Partis ihærdige og voldsomme Agitationer.» De sige: «At vi hermed ikke tænke paa en «Fremskridts-Politik», som repræsenterer den historiske Udvikling og kun vil bygge paa det historisk givne Grundlag, forstaar sig af sig selv.» Altsaa ikke en frisindet politisk Bestræbelse som saadan. «Hvad vi her have for Øie, det

er Politik, som med fuld Føie betegnes som «radikal», fordi det, der er Maalet for dens lidenskabelige Kamp, ikke vil kunne opnaaes uden fuldstændigt Brud af den sunde og jevne Samfundsudvikling, Omstyrtning eller Opløsning af den bestaaende Samfundsorden og Tab af Samfundsgoder, som maa være hellige og
70 dyrebare for ethvert Folk, der kjender sit sande Tarv.» Altsaa, der er ikke den politiske Mening eller Overbevisning, at vort Samfunds Udvikling bør gaa raskere for sig, i en friere, mere ubunden Retning, de agte at dømme. Heller ikke er det «Dagens politiske Strid», hvori de ønske at kaste sig ind, ligesom det heller «ikke er deres Mening at ville stemple alle dem, der have sluttet sig til det
75 radikale Parti i vort land, som Kristendommens Fiender; de ville gjerne tro, at der ogsaa her er Mange, om hvem det gjælder, at «de ikke vide, hvad de gjøre». De fortsætte: «Vi tale overhovedet ikke om, hvad de enkelte Medlemmer af Partiet tilsigte ved sin Tilslutning til det, men kun om, hvad den radikale Bevægelse som saadan med Nødvendighed fører til, og hvad vistnok ogsaa
80 ialfald en Del af dens Ledere med mer og mindre klar Bevidsthed søger at opnaa. Og da kunne vi intet Øieblik fravige den Overbevisning, at Kristendommens Fortrængelse fra den Stilling, den hidtil har indehavt i vort Folk, ikke alene er den nødvendige Følge af hene denne Bevægelse, men tillige dens sidste Maal.» De anføre som en Kjendsgjerning, at det kristelige Liv allere er i Tilbagegang,
85 hvor denne Bevægelse har faaet Magt over Hjerterne, at «Sandsen for Guds Ord og Guds Rige der efterhaanden maa vige Pladsen for den Alt opslugende, stedse mere lidenskabelige, politiske Interesse.» Saa maa det ogsaa være. «Det bliver ogsaa mer og mer aabenbart, at det der staar bag den hele Bevægelse og er den levende Aand og den drivende Kraft i den, det er Fritænkeriet, den moderne
90 Vantro. Det gjælder navnlig om den Presse, hvori den radikale Politik har sin mægtigste Talsmand, sin kraftigste Løftestang. I denne Presse raader en Aand, som baade i den ene og den anden Retning holder paa at forgifte vort Folkeliv. Ved den bliver en mægtig Strøm af ukristelig, ja antikristelig Verdensanskuelse ledet ind i vort Folk, som i sin Troskyldighed for en stor Del tager imod den
95 med aabne Arme; det ser ikke, at denne dets Fører er en Forfører, hvis Valgsprog er hin uretfærdige Dommers Ord: «Jeg frygter ikke for Gud og undser mig ikke for noget Menneske» (Luk. 18,4).

Jeg gjentager det: At det er den frisindede politiske Mening som saadan, der i
100 Kristendommens Navn skal kvæles, omhandles ikke med en Stavelse. Det udhæves skarpt, at det er Vantroens Radikalisme, det her gjælder.

Og dog have Kristne alvorligen beklaget sig over Opraabet. Just som frisindede

105 Politikere have de følt sig slagne midt i Ansigtet. Saaledes have tvende Præster
her i Byen fundet sig opfordrede til hver for sig at nedlægge Indsigelse mod
Opraabet, hvori de finde et uretfærdigt, ja bespotteligt² Attentat paa deres
politiske Mening, som om det her skulde være hævdet, at det «er mere kristeligt
110 at finde «absolut Veto» hjemlet i Grundloven end at finde, at det ikke er
hjemlet i den».

Deres Indsigelse grunder sig imidlertid paa en dyb Misforstaaelse. Saavel Hr.
Pastor Wexelsen som Ebbesen gjøre sig skyldige i at tillægge Opraabets
Udstedere den politiske Partifanatismens kjødelige Nidkjerhed; de beskylde
115 dem for i Kristendommens Navn at stemple enhver «liberal» (frisindet)
Mening for ukristelig og for at optræde som Agitatorer for sit politiske Parti.
Hvad der udtrykkelig modsiges i Opraabet, lægge de ind i det; dets Kjernepunkt
overse de saagodtsom aldeles, nemlig Opfordringen til «alle Kristendommens
Venner i vort Land» til at optræde mod den Vantro, der nu i Aarvis har brudt
120 sig Baner og navnlig gennem den Presse, som den regjerer, har søgt at bane sig
Vei til Folkets Hjerter. Nu, en Misforstaaelse kan have mange, let forklarlige
Grunde. Men det er i Sandhed ved første Øiekast aldeles forbausende, hvor
blinde de er for Betydningen af denne Vantroens Strøm, som nu snart gennem
tusinde Aarer flyder ind i Folkets Hjerter. De erklære Begge at have Øinene
125 aabne for denne Side af Sagen.³ Det er absolut ubegribeligt, for ikke at sige
umuligt. Hvis dette var saa, maatte de stillet sig annerledes til Opraabet. Som
Kristne Mænd maatte det gaaet an for dem, som for enhver Anden, for hvem
ikke «Dagens politiske Strid», men Kristendommen som Folkets «Salt», for
hvem ikke «Dagens politiske Strid», men Kristendommen med dens
130 Surdeigsevne til at gennemtrænge alt Menneskeligt -- er Hovedsagen. De kunde
for Tydeligheds Skyld reserveret sig sine «liberale» Anskuelser og billiget
Opraabet, forsaavidt det gjælder Vantroens Nedbryderarbejde paa vort Folk.
Men det gjorde de ikke. De se ikke, hvorledes den moderne Vantros hele Væsen
er stik modsat Kristendommens, at ogsaa den moderne Vantro har en, men
135 Kristendommen absolut modsat, Surdeigsevne, «Ondskabens og Skalkhedens»
Evne til at gennemtrænge alt Menneskeligt: De se den moderne radikale
Vantros Arbejde i politisk Henseende som et for Tiden gavnligt
Opbyggelsesværk. De kunde ogsaa protesteret mod Betimeligheden af
Opraabet; thi de udtale begge, at den Tid kan komme, da ogsaa de for sin
140 Kristentros Skyld maa afbryde Samarbejdet med Vantroen, naar det nemlig
gjælder Kirke og Skole; men det gjorde de ikke, uagtet de dog vel ei for Alvor
kunne mene, at Kirke og Skole nu ere neutrale Felter, al den Stund vort

Statssamfund ifølge Grundloven er et kristeligt Samfund, al den Stund vort
145 Storthing ligesaameget repræsenterer Kirke og Skole som rent borgerlige
Anliggender. Men ikke blot dette maa bebreides dem som kristne Mænd. I
Modsætning til Opraabets paastaaede Uklarhed burde de angivet, hvori deres
politiske Program egentlig bestaar, og hvori det adskiller sig fra den moderne
Vantros, saaledes som dette ligger tilsyne i dens Organer. Thi det burde oplyste
150 Kristne have paa det Rene og holde fram, at den moderne Vantro sidste Maal
er modsat Kristendommens, og at Vantroen ikke spørger de Kristnes Gud til
Raads, naar det gjælder at vælge Midlerne til at naa Maalet. De nøie sig
imidlertid med at erklære, -- hvad der jo er aldeles ubestridt, -- at baade Høire- og
Venstremænd kunne være Kristne, nøie sig med at gjengjælde den formentlig
155 lidte Fornærmelse med at erklære, at der ogsaa findes Vantro i Høires Rækker.
Særlig udhæver Hr. Pastor Ebbesen det for ham uomtvistelige Spørgsmaal:
«Om det nu var Tilfældet, at en vantro Presse erklærede sig enig med os i denne
vor Opfatning af politiske Spørgsmaal, kunde vi af den Grund skifte
Overbevisning?» Han kunde ikke spørge: «Naar nu det er Tilfældet, at en
160 vantro Presse erklærer sig enig med os i vor Fremskridtspolitik, hvad skulle vi da
gjøre for paa engang at hævde vor politiske og kristelige Overbevisning?» Her
gjælder det for ham just paa Grund af den politiske Situation: Gjør ikke i dag,
hvad Du kan opsætte til imorgen!

165 Hermed har jeg ikke villet udtale nogen Dom, hverken over deres politiske eller
kristelige Overbevisning. Men vel over deres enkelte Handling. Det er min
Overbevisning, at de kunde grebet Sagen an paa en anden Maade og burde have
gjort det ialfald for de «tusinde Brødres» Skyld. Jeg har udtalt min Mening
herom uden Hensyn til Person, idet jeg har Sagen alene for Øie. Jeg skal nu gaa
170 over til Sagens Hovedpunkter.

II.

Det er en sørgelig Kjendsgjerning, at en forskjellig Opfatning af vor Grundlov,
175 navnlig af Forholdet mellem Kongens og Storthingets Magt, skiller vort Folk i
to store Partier. Er det nu dette Spørgsmaal, -- der ganske vist kan betragtes som
et absolut juridisk -- er det dette, som danner det svælgende Gab mellem Høire-
og Venstre-Partierne, da er det min Overbevisning, at der kan gives Kristne paa
begge Sider. Veto-Spørgsmaalet er da endnu intet kristeligt Spørgsmaal.

180

Det er ogsaa meget leet forklarligt, at der kan være baade «konservative» og

«liberale» Kristne. Det at være en Kristen er jo at bygge sin Salighed paa Kristus. Men vi vide jo, at der paa dette Grundlag er bygget flere Kirkesamfund, og
185 indenfor disse gives der forskjellige Retninger. Nu gives der Kristne ogsaa i vor Kirke, hvis hele Livsretning bærer et mere konservativt Præg, dem, der stille sig paa Skriftens og de kirkelige Bekjendelsers objektive Grundlag for al kristelig Udvikling. Men der gives andre Retninger, som staa de vexlende naturlige Strømninger i Folkelighedens Religion, en Retning, med en udpræget poetisk
190 Opfatning af Menneske- og Folkelivet; den springer saare let over den dybe Kløft, som ligger mellem Idealet og Virkeligheden; den suger væsentlig Glæden af Kristendommen, men har mindre Syn for den mørke Baggrund, hvorpaa Kristendommen er aabenbaret, nemlig Menneskets grundfordærvede Natur. Man finder denne Retning uadskillelig forbunden med en «levende Deltagelse
195 for Fædreland, Modersmaal, Frihed og Folkeoplysning». Og særlig anlagt til just at se det Bedste i det saakaldte «folkelige» Arbejde, har den paa forholdsvis kort Tid udviklet sig fra at være en poetisk-religiøs til en praktisk-politisk Retning. Dette er Tilfældet baade i Danmark og Norge. Den har hos os et Organ, der staar i en høist liberal Religiøsitet og Politik Tjeneste.

200

En anden Retning er f. Ex. den vestlandske Pietisme. Den er født i Opposition mod det kirkelige Embede og har, fordi den stærkt bygger paa Følelsen, været afgjort reformatorisk anlagt. Nu ere de kirkelige Reformspørgsmaal døde hen, afløste eller opslugte af de politiske, ligesom ogsaa flere af deres Talsmænd er
205 blevne politiske Førere.

Fremdeles ere Dissenterne saagodtsom uden Undtagelse i Opposition mod det Bestaaende.

210 Endelig er der ganske vist mange Andre, som i god Tro slutte sig til den politiske Bevægelse uden at øine Faren fra den vantro Radikalismens Side.

At der nu findes Vantro inden begge Partier, staar heller ikke til at negte. Det er ogsaa let forklarligt. Der er Vantro, som ere af den Overbevisning, at det
215 Bestaaende med en jevnt fremadskridende Udvikling er det bedste og sundeste, og som just derfor holde paa den gamle Kristendom, uden dog at være sande Kristne. En Vantro kan godt sige: «Jeg er rigtignok ikke nogen Troende; men jeg er dog overbevist om, at Kristendommen er god og sand. Jeg vil gjerne, ja helst af Alt se mine Børn som gode Kristne.» Og vil han dette, er det intet
220 Under, at han ogsaa ønsker, at vort Folk bevarer sin tidligere Sammenhæng med

den gode Kristendom, uden at man bør underlægge ham den raae Hensigt, at han dermed vil «tøile Masserne».⁴ Dette er Radikalismens raaeste Argument, som hos den Vاكلende kan slaa an.

225

Det kan ogsaa tænkes ærlige frisindede Vantroer, som ønske et raskere Fremskridt paa det historisk givne Grundlag. Hos dem kommer Vantroen ogsaa mindre tilsyne i det offentlige Liv, fordi de her som ellers røbe en vis Ædruelighed. Men af en ganske anden Art er den Vantro, som aabenbarer sig i Radikalismen. Den har tilegnet sig Alt, hvad den franske Revolution bar i sit Skjød. Den har tilegnet sig de franske Filosofer, navnlig Rousseaus, Lære om Menneskenaturens Godhed, om Frihed, Lighed og Broderskab, -- Lærdomme dels rettede mod Kristendommen, dels laante fra den og overførte paa det politiske Felt. Denne Vantro aabenbarer sig som en gudløs, social Retning i Kommunisme, Socialisme, Socialdemokrati ligetil Nihilisme; den gaar du paa intet mindre end at omdanne Folkene og skaber en ny Menneskehed; den kan kun bygge paa det Bestaaendes Ruiner. Den er tyrannisk anlagt, ikke fisindet, skjønt den godt kan tale, som om den var det; thi ethvert Skridt paa Udviklingens Bane kan let tage sig du, som om det var betinget af, at det tilsvarede Bestaaende gaar tilgrunde. Den kræver ogsaa, hvad den «Frisindede» kræver; men den kræver mere. Dens Maal er: «Det Gamle (ogsaa Kristendommen) er forbigangen. Se Alt er blevet nyt!»

245

At nu enhver Politik, som raaber: «Frihed og Fremskridt!» kan tiltale Troskyldigheden, er let forklarligt. Hvem ønsker ikke Frihed og Fremskridt? Men gives der vel noget mere ubestemt end netop disse Ord? Du kan ilægge dem, hvad Indhold Du vil. Derfor lader Troskyldigheden sig daare. «Vor Tids Frihedsbestræbelser ere i Sandhed et Virvar af forskjelligartede og hinanden modsatte Elementer. Hvad kan en saadan indholdsløs, dunkel Frihedsbegeistring hjælpe, en Fremadstormen, kun Fremad, Fremad udaf den ubehagelige Nutidens Tilstand, en Seillads du paa det vide og voldsomme Hav, uden Ror, uden Kompas, uden nogen ledende Stjerne, uden Maal?»⁵

255

Hvad vil Du nu egentlig opnaa? Under den kommunistiske Bevægelse, som Thrane vakte, ytrede en Husmand, at Alt burde deles saaledes, at hver Familiefader kunde faa en Plads, hvorpaa han kunde føde 2 Kjør og 1 Gris. Det var et bekjendt Maal. En Konge drev sin Mand ind i Bevægelsen med den Ytring: «Du faar en Gard Ola!» Det var hendes Maal. Thranes Stjerne dalede, da han begyndte at angribe Religionen. Saalænge Jaabæk prædikede det sociale

Demokrati og Stillingspolitiken, havde han mange Tilhængere blant enfoldige Kristne, som nok kunde ønske sig bedre jordiske Kaar; men da han aabenbarede, hvad der først maatte bort, førend disse jordiske Goder blev dem tildel, da han begyndte at angribe Religionen, deres bedste Stat, begyndte Flere at bede: «Gud
265 fri os fra Jaabæk og give os et godt Potetaar!»

Siden den Tid er vort kjære Folk blevet bearbejdet af mere dannede Bannerførere for den politisk-religiøse Radikalisme og derigjennem adskillig sløvet. Ved en vantro Presses idelige Tagdryp er Grundstenen for Folkets
270 Velvære i høi Grad begynt at hensmuldre. Allerede i 1872⁶ skildrer Digteren Henrik Ibsen Situationen saaledes:

«På vagt mit folk! Bryd lad og leg og gilde; --
I mørket tusler der, som vil os ilde.
275 Jeg ser mit hjem med tågers fold om tinden, --
mit hjem, hvor gråvejre over hejen slår,
hvor der er lydt foruden og forinden,
hvor der er ensligt mellem gård og gård. --
Hvad lufter der ved kveld paa krøgte veje!
280 Hvem er han, skyggen? Har jeg set ham før?
Han løfter klinken let paa bondens dør,
går som på sokker bent til mandens leje;
han hvisker ord i øret på den hvilende, --
og så til næste nabo, -- lydløst smilende.

285 Og det er ikke en jeg ser, men mange.
Og det er ei blot ord, jeg kan fornemme;
jeg hører some en dur af dumpe sange,
en døs, som tager sind og sans til fange,
290 et bys, som summer drømmens digt⁷ iglemme.
Hvem er de skyggerne? Hvor har de hjemme?

Han peger paa de hedenske «Smaakongers» Gjenfærd og fortsætter:

295 Sligt er det, som går lumsk på bygdens veje,
budstikken bærende fra gränd til gränd;
sligt er det, som tar plads ved bondens leje,
og byder lønlig ledning ud igen.»

Han raaber til Kamp:

«Op, dagens stridsmænd, fæld, hvad natten fødte!
Om drømmens træ slå ringen tæt og rund!»

Og siger:

«Thi vi har liv til sag, og de har døden; --
de har kong Køtves mål, vi morgenrøden.»

Vantroens Radikalisme taler gennem Blade og Agiatorer. Den hvisker: «Se her, se alle Verdens Riger og deres Herligheder! Dette vil jeg give Dig. Men Et maa Du altid huske paa: Gjem vel paa denne Nøgle her; den giver Dig Adgang til, hvad Du vil. Se her! «Hvad har vel Din Kristendom med Politik at bestille?»

315 Intet! Husk bare paa det, saa skal Dit Maal naaes. Du ser, hvorledes Du har det; det er smaat med dig i alle Dele; der maa Forandringer til. Men husk bare paa Nøglen!» «Ja, det er en klar Sag». Den nymodens, vantro Radikalisme ved imidlertid, hvad den vil. Den er ikke født igaar. Den har taget Arv fra den franske Revolution; den er dens ægte Barn, baade i politisk og religiøs

320 Henseende. Hvorledes den maa ville have den Sætning indprentet:

«Kristendom og Politik have Intet med hinanden at bestille», lader sig bedst udsige ved Fritænkeren, som sagde: «Jeg plages idelig af disse Forestillinger fra min Børnelærdom; og jeg arbejder af al Magt paa at udsette ethvert Spor af Erindringen om Gud og Kristus, da først er jeg fri.» Og det Samme maa blive

325 Maalet for hans Virksomhed paa det sociale Felt, som ikke vil nogen anden Religion end Politiken, ingen anden Gud end Folkevillien, intet andet Bud end den menneskelige Tilbøielighed: «Kristendom og Politik have Intet med hinanden at bestille». Nu lyder dette Raab ogsaa fra «tusinde Brødre» i vort Land: «Kristendom er Et, Politi knoget Andet.» Det er ogsaa sandt: Kristus var
330 ingen Politiker. «Kristi Rige er ikke af denne Verden»; Kristus giver ingen politisk Forfatningsform; hans Rige kan bestaa i Republik, som i Kongedømme, og indenfor Forfatningen giver han ingen Lov for Skatter og Indtægter, Fiskeri og Søfart o. s. v. Dog er Sætningen saaledes, som den nu anvendes, i dybeste Grund usand. Saa sandt Kristendommen er en Surdeig for Menneskelivet, maa
335 den være det for Samfundet. Et Folks Lovgivning dets Retspleie, dets Øvrighedsinstitutioner, dets Forhold til Ægteskabet, til Familielivet, til den offentlige Sædelighed, til Omsorgen for de Fattige, til Undervisningen, til

Søndagens Helligholdelse o. s. v., alt dette gjør Kristendommen Fordring paa at
340 gennemtrænge, alt dette maa være baaret af en kristelig eller ukristelig Aand.⁸
Den hele Folkeopdragelse, den hele Samfundsudvikling er i Virkeligheden
Gjenstand for Kristendommens gennemsyrende Aand.⁹ Enhver
Religionsforandring har altid været ledsaget af de mest indgribende
Forandringer i Samfundets hele Væsen.¹⁰ Dette ved ogsaa den radikale Vantro;
345 thi ogsaa vanthro Mennesker kunne vide gode Besked om Sandheden, men de
forkaste den.¹¹

De er ubetinget de radikale Blades Fortjeneste at have dryppet denne Sætning
«Kristendom Et, Politik et Andet» ind i saa Manges Hjerter, denne Sætning,
350 der er saameget farligere, som sagt, ret seet, indeholder en dyb Sandhed. Paa
denne Sætnings Grundvold kan der opereres mod alt Bestaaende, mod
Øvrighed og Kirke. Jeg kan være Radikalismens Ven ved at prædike saaledes
ganske i Almindelighed; ja, jeg faa Lov til at gjøre et Sidehug til de
«Fornemme», til «Kongens Sale» eller til «Pietismen», hvorved den forstaar al
355 levende Kristendom; men om jeg en Dag prædiker om Øvrigheden, udlægger
det fjerde Bud efter Skriftens og vore Bekjendelsers Mening i al Enfoldighed, vil
jeg strax blive stemplet som en Fanatiker, der hader Folkets Frihed, idet jeg
prædiker Politik, der «jo ikke har Noget at bestille med Kristendom!» Denne
Sætning skal tjene som en Mundkurv paa Præsterne. I Prædikenen om
360 Øvrigheden ligger nemlig en mægtig Hindring for Vantroens Radikalisme. I
Guds Ord hedder det: «Det er ikke Øvrighed uden af Gud, men de Øvrigheder,
som ere, har Gud beskikket» (Rom 13,1). Radikalismens Program lyder saa:
«Der er ikke Øvrighed uden af Folket; men de Øvrigheder, som ere, har Folket
beskikket». Guds Ord lyder saa: «Øvrigheden er Guds Tjener» (Rom 13,4).
365 Radikalismen siger: «Øvrigheden er Folkets Tjener». Den Præst, som skulde
tilfredsstille Radikalismen, maatte prædike omtrent saaledes om Øvrigheden:
«Man har søgt at indsætte en Magt, der kan indgyde Frygt og opretholde Fred
og Orden. Man siger, denne Magt er af Gud; den er imidlertid anvendt i
Egoismens og Underkuelsens Tjeneste. Hvem er det vel, som er Herre? Folket,
370 ingen Anden. Regjeringen og al anden Øvrighed er kun dets Kommissstonær, en
Tjener, som Herren kan afskedige ved at opsige. Vi (Folket) indsætte og afsætte
Regjering ligesaavel som Storthingsmænd efter Behag. Vi vælge os vor
Regjeringsform, vi forvalte, som vi ville. Thi vi er den øverste Myndighed. Der
er ingen Øvrighed uden af Folket; Øvrigheden er Folkets Tjener». Dette er dens
375 Prædiken; og man ved sandelig ikke, om det er «Verdens Gang! Eller Bj.
Bjørnsom eller Robespierre, som har holdt den, om den er holdt i dag eller i den

franske Revolutions vilde Storme.

380 Paa samme Vis arbeider Opløsningens Aand paa alle Omraader. Den spotter
over de kristelige Institutioner, forsvarer Ægteskabets Opløsning, den frie
Kjærlighed, taler for Kirkens Adskillelse fra Staten, for Skolens fra Kirken,
indgyder gennem spændende Feuilletoner den mest raffinerede Gudløshed og
Usædelighed, -- Alt Angreb paa Kristendommen i mere eller mindre tilhyllet
385 Skikkelse.

Saaledes Vantroens Radikalisme, der vil nedbryde alt Bestaaende. Men hvilken
Kristen af det «liberale» (frisindede) Parti løfter sin Røst derimod? Hvem af de
«tusinde Brødre»? Hvem af dem, for hvem Vidnepligten ligger saa snublende
390 nær, har aflagt et klart, fuldtonende Vidnesbyrd mod Vantroens Arbeide?
Hvem? Er det Nogen?

Hvorfor ikke? Fordi den Kristne af det «liberale» Parti finder Samarbeidet med
Radikalismen til en vis Grad hensigtsmæssigt. Men det gjør ogsaa Radikalismen;
395 dens Arbeide er et Nedbryderarbeide; og den skyr intet Middel for at naa sit
Maal.

Radikalismen tager endog gjerne Kristendommen i sin Tjeneste, naar den
derved kan faa nedbrudt; den gjør gjerne Brud paa det Princip: «Bland ikke
400 Politik sammen med Kristendom», naar det blot tjener dens Maal. Hvem
erindrer ikke, hvorledes «Vestlandspostens» Redaktør blev hævet til Skyerne af
alle radikale Blade, da han i sit Blad indtog den Bøn: «Gud bøie Kongens og
hans Raads Hjerte, saa de give efter i Spørgsmaalet om det «absolute Veto»!
Det er i Sandhed lettere at forklare, at han høstede den vantro Radikalismens
405 Laurbær, end at han selv kunde bede saa i Anledning af et juridisk(!)
Spørgsmaal. «Nei, Spørgsmaalet er da ikke længer en juridisk Opfatning». Da
bøier den radikale Politiker sig andægtig og siger: «Amen». Men jeg gaar ikke i
Rette med den Kristne derfor. Lad være, at han føler sig i sit Hjertes Inderste
overbevist om, at Statsraadernes Adgang til Thinget vilde være en Gave fra Gud,
410 lad ham være overbevist om, at Kongen ikke har noget «absolut Veto» i
Grundlovssager! Men hvorledes vil han da just i Kraft af sin Kristenstand stille
sig til Vetostridens Følger? Han maa jo ogsaa kunne omfatte dem i sine Bønner?
Saaledes ogsaa Myrmandsvæsenet, som Storthingets Majoritet har beseglet.
Storthingsrepræsentanter have uden Modsigelse fra sit Partis Side erklæret, at
415 Mrmandsvæsenet egentlig er en Omgaaelse af Loven, men at den er nødvendig

(!), da Regjeringen hindrer Partiets Fordringer med Hensyn til Stemmeretten. Hvorledes maatte her en Kristens Tak lyde? «Jeg takker dig, o Gud, fordi Du gav vore kaarne Mænd en saadan Visdom, fordi Du anviste dem et saa herligt
420 Middel som Myrmandsvæsenet, denne Omgaaelse af Grundloven, hvorved vort Maal, vort høie Maal, kan naaes.» De Kristne af det «liberale» Parti maatte ogsaa takke Gud, fordi deres kaarne Mænd fik Mod og Visdom nok til alle de Bevilgningsnegtelser, som Storthingets Majoritet forrige Aar satte i Scene mod Regjeringen; saaledes den bekjendte Negtelse af Bevilgning til Fyrene. Skal da
425 den Kristne sige: «Lad Skibene gaa tilbunds med Mand og Mus! Du, o Gud, velsigne vort Øiemed»? I disse Dage er Lagthinget besat efter Radikalismens Program, som blev prædikeret i alle Radikalismens Organer, af alle Radikalismens Førere. Hvorledes forholder den Kristne Venstremand sig hertil? Under Valgene maatte han bede om, at det maatte lyttes, saasandt han i sit Hjerte var
430 overbevist om, at det var til Gavn for vort Folk, at Rigsretten sættes? Rigsret for enhver Pris! Men Rigsretseden! En Bisag i Forhold til det store Maal! Kan den Kristne folde sine Hænder og bede Gud om, at vor nuværende monarkiske Forfatning maatte dø en blid og rolig Død?

435 Hvem af Partiet har løst disse Vanskeligheder for de «tusinde Brødre»? Som Kristen maatte dog En og Anden føle Forpligtelsen ligeoverfor alle Kristne -- af Høire og Venstre -- til at forklare, hvorledes Hensigten kan hellige Midlet.

Kristusfornekteren Bj. Bjørnson har optraadt som Partiets fornemste Fører.
440 Han har forkyndt Folkesuveræniteten i den franske Revolutions Ordslag, under stormende, dundrende Bifald. Var nogen af de «tusinde Brødre» tilstede? Hvem protesterede?

Jeg skal ikke opholde mig ved Storthingsmajoritetens Syn for den «moderne Humanitet». Hvem ved ikke, hvorledes just Radikalismens Forkjæmpere have været dens kaarne Yndlinger?
445

Paa sit bekjendte Program bleve Repræsentanterne for Nordre Thronhjems Amt valgte. Det kunde visselig ligesaagodt været skrevet i en fransk
450 Jakobinerklub som af norske Advokater og Prester. Hvem belyste det fra den kristelige Side?

Hvad Under, at det kristelige Liv er i Tilbagegang i en saa forvirret Tid! Man trøstes med, at Folk endnu med Interesse paahører kristelige Foredrag. Men

hvad skal man sige, -- ogsaa det fortælles -- naar man paa enkelte Steder sidder og læser «Verdens Gang» i Kirken midt under Gudstjenesten? Det kan være det Samme, hvilket Blad man der læser; det er et Bevis for, at Politiken har formaaet at tilintetgjøre Ærbødigheden for, hvad der er sømmeligt og for Guds Ord. Det
460 maa forlanges af «de tusinde Brødre» en Forklaring af, hvor let det lader sig gjøre at give Radikalismen Absolution, men paa den anden Side bansætte den, som løfter sin Røst mod Radikalismen!

Kun et Spørgsmaal staar tilbage. En kristen Venstremand kan spørge: «Om det
465 nu var Tilfældet, at en vantro Presse erklærede sig enig med os i denne vor Opfatning af politiske Spørgsmaal, kunde vi af den Grund skifte politisk Overbevisning?» Spørgsmaalet er ganske vist kasuistisk, omhandler ganske vist et tænkt Tilfælde, dog neppe saa meget, som man tror. Den vantro, radikale Presse tager alle disse «tusinde Brødre» til Indtægt for sig af Grunde, som jeg
470 har forklaret. Tilfældet er virkeligt. Derfor lyder nu Spørgsmaalet saa: «Skal jeg nu skifte politisk Overbevisning?» Jeg tør her aflægge et personligt Vidnesbyrd og svare: «Det behøves just ikke. Men hvad enten Du tror Dig kaldet til at være politisk Parti-Leder eller ikke, Du maa i ethvert Tilfælde redegjøre for Dig, Dit Partis Maal og Midler. «Thi hvo iblandt Eder, som vil bygge et Taaarn, sidder
475 ikke først og beregner Bekostningen, om han har, hvad der hører til at fuldføre det med, for at ikke, naar han faar lagt Grundvold og ikke kan fuldføre det, alle de, som se det, skulle begynde at spotte ham og sige: Dette Menneske begyndte at bygge og kunde ikke fuldføre det» (Luk. 14,28-39). Du er en Kristen; da er Kristendommen ogsaa i Folkelivet din Hjørnesteen; men duer da den Vantroes
480 og den Kristnes «brutale Samdrægtighed»? Thi det gjælder jo just nu at bygge et nyt Samfunds Ruiner. Hvad vil Du sætte imod dette Radikalismens Program, som ogsaa Du kjender? Jeg dømmer ikke din politiske Overbevisning. Men jeg mener, at det Tilfælde ligger altfor nær, da Du for Din Samvittigheds Skyld kunde være nødt til at træde mere tilbage med din politiske Overbevisning,
485 beholde den mere for dig selv, for at just din kristelige Overbevisning kunde træde desto klarere frem. Ere dine Pligter komne i Kollision, da spørges: Hvilken Pligt er den fornemste? Jeg for mit Vedkommende er ikke i Tvivl. Jeg maa frygte for at komme ind under Frelserens Ord, naar han siger: «I Øienskalke! Jordens og Himmels Skikkelse vide I at skønne; men hvi skønne I ikke denne Tid?
490 Men hvorfor dømme I ikke og af Eder selv, hvad Ret er?» (Luk. 12,56). Ingen har kaldet mig til at være Politiker, og jeg vil ikke være det, uden at blive rettelig kaldet dertil. Der er Intet, som siger, at jeg bør være det. Men jeg er Prest og Kristen; det er mit Kald; det Kald vil jeg dø for, om saa skal være. Men om jeg

495 ogsaa var kaldet til at være Politiker -- det kan ogsaa blive et Livs-Kald --, om jeg
var den «liberale» Fremskridtsmand, kunde jeg umulig gjøre som Presten, om
hvem det berettes, at han kastede Prestekjolen fra sig og sagde: «Der er Presten,
og her er jeg.» Jeg kunde ikke som Politiker kalde det Tvang, som jeg som
Kristen og Prest kalder Guds egen uforanderlige Lov, jeg kunde ikke som
500 Politiker kalde det Frihed som Guds Ord, som jeg tror og prædiker, kalder
Tvileløshed, ikke det Oplysning, som jeg ellers maa stemple som aabenbar
Vantro, ikke det ærlig Kamp, som Gud kalder Underfundighed. Jeg kunde
maaske virkeliggjøre min politiske Overbevisning (!) paa den Maade; men saa
maatte jeg først selv tage Skade paa min Sjæl, og dertil blive et «Menneske, ved
505 hvem Forargelsen kommer».

510 ¹ Smlgn. de sidste Valgopraab fra begge Partier.

² Smlgn. Adresseavisen for d. A. No. 37 (Ebbesen).

515

³ Ebbesen: «Jeg tror, at vort Lands kristne Mænd af det liberale Parti har sine
Øine fuldt og vaagent fæstede paa den Fare, der kan ligge i saadan Alliance (med
Vantroen), og jeg tror, vi er fuldt beredte paa, at der vil komme en Splittelse
inden det Parti, der nu holder sammen, naar engang denne sørgelige Strid er
520 endt og andre Opgaver end rent politiske skal løses». Wexelsen ytrer: «Kristne
Venstremænd er sig ialfald meget vel bevidste, at der er en dyb Kløft mellem
dem og den moderne Vantroes Forkjæmpere. De ved meget godt, og
Fritænkerne ved det vist ogsaa, at naar den Sag, som nu bringer dem til at staa
sammen, er afgjort, vil de komme til at staa imod hverandre i mangen alvorlig
525 Dyst, fornemmelig naar Kirke- og Skolesager skal frem.»

⁴ Ebbesens «aabne Brev».

530

⁵ Thiersch: Ueber den chr. Staat p. 31.

535 ⁶ Ved Tusenaarsfesten 1872. Se Digte af Henrik Ibsen 4de Oplag 1882 p. 199 s.

⁷ Enhedstanken.

540

⁸ Pressen og Vantroen (Aftryk af Luth. Ugeskrift 1881, p. 15.

⁹ Thiersch p. a. S. p. 47-51.

545

¹⁰ Luthardt. De moderne Verdensanskuelser p. 9.

550 ¹¹ Blessing: Prædikener p. 190.

Kilde

555 Kristendommen og de moderne Frihedsbestræbelser: Foredrag i Grundlovsforeningen i Throndhjem. Utgitt av Lie & Sundts Bogtrykkeri, Throndhjem 1883.

Emner

Foredrag, Kirke, Partipolitikk

URI

560 <https://www.virksommeord.no/tale/kristendommen-og-de-moderne-frihedsbestraebelser>

565

570